

El fill del corrector

Adrià Pujol

El pare es diu Jordi i sempre parla d'en Josep Pla. Parla «d'en» i no «de», perquè va ser-ne el corrector esporàdic durant els anys cinquanta i seixanta del segle passat. I també va ser-ne l'amic, i el devot, i una mica el xofer, però aquest darrer aspecte es donava molt de tard en tard. Fora bromes, el pare en parla tant i tan sovint, que de fet no parla de gaire coses més, a no ser que s'hi puguin relacionar. Com si fos un mèdium, el convoca per constatar, ara i adés, que el passat, el present i el futur de Catalunya, d'Espanya i Europa es basen en premonicions o malediccions planianes. El pare auscolta en Pla, quan tracta d'apuntalar que els escriptors d'avui llaurem de tort. El ressuscita a cada gir de la conversa. I jo he rebut en Pla, la seva prosa, com si hagués estat reescrita i rellegida per algú altre, el filtratge que sempre és el pare. És una mica com l'aire que flota a les esglésies, aquell que en Pla, al *El quadern gris*, diu que és llepissós, un aire que ha estat respirat una vegada i una altra per la gent que ens ha precedit al temple. Se m'ha prescrit la prosa planiana passada pel sedàs, decantada fins a deixar-ne una estructura elemental, i confesso que m'agrada força.

Quan érem petits, el pare ens parlava d'en Pla, fins al punt —toca anècdota familiar—, que la meva germana, amb sis anys, un dia li va preguntar si ell era en Josep Pla. Parlava d'en Pla i, quan ens n'afartàvem, estrafeia la veu i imitava Salvador Dalí, amb ulls de boig i la barbata enlairada, per fer-nos riure.

El pare parla d'en Josep Pla, a tort i a dret, vingui o no vingui a tomb. L'ha evocat durant totes les passejades que hem fet per ermites i suredes i camins de ronda; sembla que no hi ha cap lloc del país que no hagi estat adjectivat per en Pla. L'ha tret

del copalta i de la màniga, de les butxaques, del moneder, a tots els repassos, amb amics o sense, clavant, de vegades, unes lates irruents als comuns. Quan li he presentat xicotes, encara no li han dit el nom que ja les omple d'en Pla, les fecunda amb l'artilleria del pintoresquisme planià. I m'hi ha encomanat cada vegada que li he demanat consell, allò que fem els fills, per bé que sovint també citi la Divina Comèdia, en italià i en sagarrià, una altra font inesgotable de mestratge vital, segons ell. I el pare fa de Josep Pla quan està de bona lluna, sobretot quan collona els oriüds enreveïnats, les peixeteres i els pagesos monosil·làbics de l'Empordà. Per això, i a dreta llei, a Palafrugell hi ha gent que quan el veu canvia de vorera, tipa del pare, talment sigui una mena de *doppelgänger* d'en Pla. La meva tia mateixa, la seva germana l'esquiva, hàbilment, sabedora del xàfec que li espera si li dona corda.

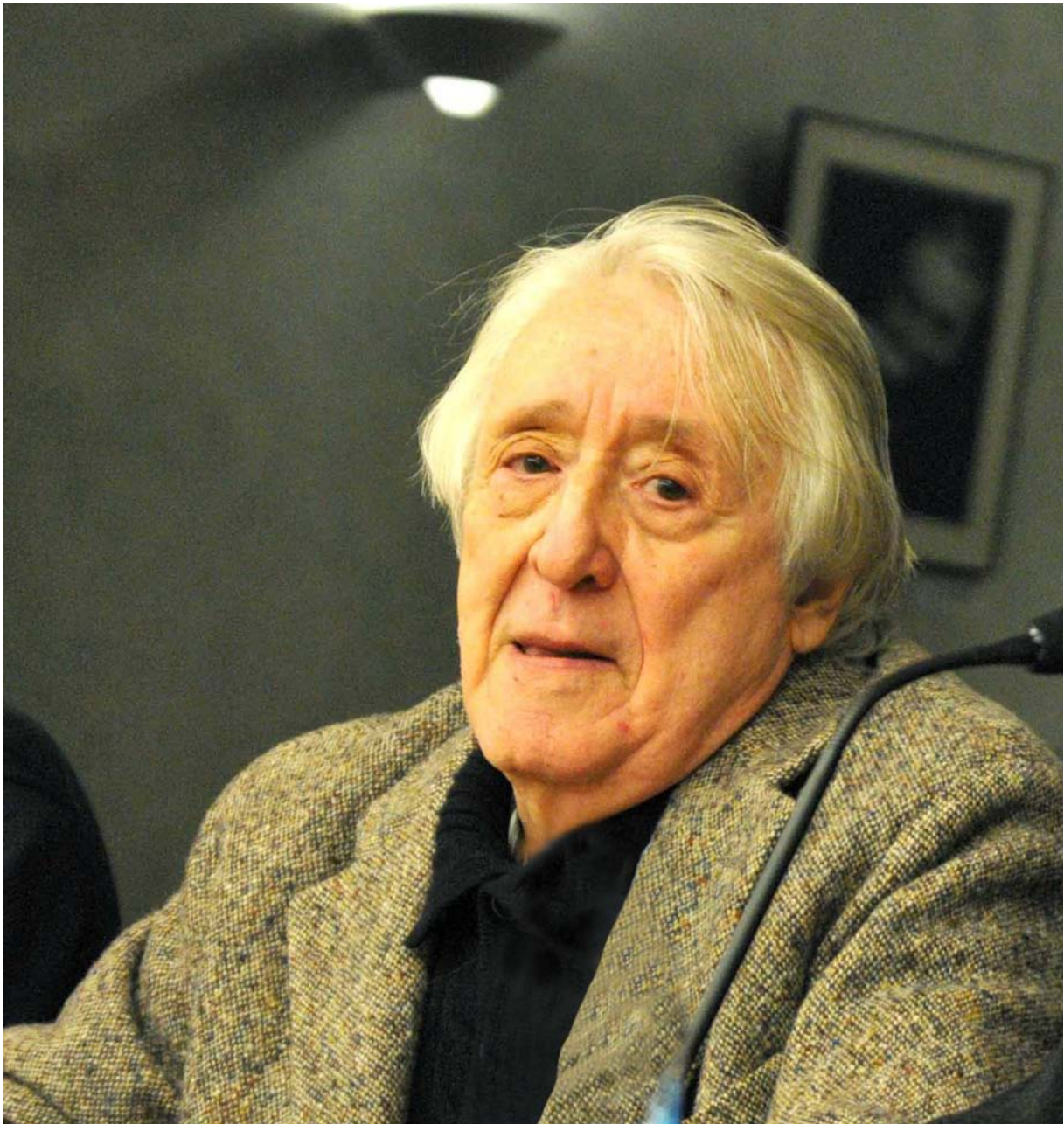
Jo ja el conec, el pare, però si m'ho miro des de fora el fet és una mica anguniós. Tanmateix descobreixo, alleugerit, que ell no és l'únic representant d'aquest fenomen de possessió. Al llibre *Sis visions sobre Josep Pla* (1989), el sacerdot blanenc Jaume Reixach s'acusa que temps enrere li passava el mateix. Conjurava en Pla per apujar el bon gust de la conversa, el citava frenèticament i n'imitava la peculiar manera de parlar, perquè «fórem amics». I aquí hi ha la clau. Racionero, Valls, Alsina, Porcel, Martinnell i tota la corrua d'artistes i d'escriptors que van visitar en Pla a Llofríu, que van trepitjar les cases de putes i els restaurants i els paisatges amb ell, o que potser tan sols el van saludar de lluny, una bona part se'n va impregnar —se'n va revestir. No en va, aquests — i no forçosament aquests — n'han tret llibres i dibuixets, han tingut audiència en d'altres saragates, perquè «foren amics d'en». És a dir que,

en aquest sentit, en Pla va ser una mica diabòlic. Posseïa. Fins i tot l'Enric Casasses, tan poc susceptible de ser un home subjugable, va confessar que durant uns anys el va imitar, tot escrivint.

I el fenomen de possessió s'allarga, enllà de la mort de l'escriptor. En Pla ha suscitat tones de paper escrit. Ha proporcionat panegírics encomiàstics (Bonada, 1991; Vila, 2009), desmitificacions furibundes (Alcoberro, 1993) i decàlegs del dubte (Febrés, 2006 *et al.*), entre moltíssims altres succedanis, com els estudis específics, els col·loquis i els memoràndums. Papers que de vegades ratllen el pitjor safareig vilatà (com Badosa, 1996), tot i que, en general, han trobat en Pla una fecunditat considerable

(com Ballart a *Els Marges*, 2005, nº77). I val a dir que també s'ha donat algun cas de transsubstanciació, de pobríssima imitació, de tota manera uns mimitismes tan poc afortunats, que ara no és el moment d'espigolar-los —ni potser mai, tot en cas que en Ferran Toutain no s'hi animi, i no cal dir que des d'aquí l'esperonem.

Tornant al pare, li demano que m'expliqui coses d'en Pla, xafarderies. Em diu que quan el corregia, l'escriptor se li queixava, amb bonhomia, que no n'hi passés ni una. Es van conèixer l'any 1951, presentats per Jaume Vicens Vives, i de seguida li va encarregar de mecanografiar els originals de *Peix fregit*. Amb el temps, en Pla li va donar permís, aviat

Jordi Pujol i Cofan. Fotografia de Paco Dalmau, Fundació Josep Pla

és dit, per afegir-hi frases de collita pròpia, perquè, fei i fet, el pare ja sonava a Pla: «l'haurien suspès d'ortografia. Jo no li tocava l'estil, però substituïa castellanismes per mots seus. En Pla em semblava prodigiós. El llegies i es convertia en el teu pensament». Com el Diable.

L'any 1968 corregien *El quadern gris* per a una segona edició. Al dietari d'en Pla hi ha la constatació que el pare ja estava posseït: «Ve Pujol i discutim les faltes que va trobant en el *Quadern gris*, per a Vergés (27 d'abril)». «Amb Pujol examinem les faltes del lliurament de la segona part del *Quadern gris*, que Vergés ha demanat. Pujol sap moltes coses, és un perfeccionista (29 d'abril)». «Cap al tard ve Pujol. Ha trobat més faltes en el *Quadern gris*. Ja quasi ha fet tot el llibre. Mirem els diccionaris Moll i Coromines (1 de maig)». «Amb això es presenta Pujol amb les darreres faltes trobades al *Quadern gris* (4 de maig)». En total el pare hi va detectar més de cinc-cents errors greus, a més d'una muntanya de males transcripcions, i això que no va poder consultar el manuscrit. Va trobar les relliscades imaginant l'original, mireu si n'estava, d'esperitat. Malauradament, però, l'editor no ho va tenir gaire en compte. I per a major glòria mundana dels que entonen el «fórem amics», a la tercera edició i següents, els embarassacamins van cenyir-se a la primera, malversant les hores endimoniades que el pare va passar amb en Pla depurant el famós patracol. Però això ja ho sap tothom, i la polèmica ha estat momentàniament tancada per Narcís Garolera (2012). I tothom ja sap, i si no ho sap, ja s'encarrega de repetir-ho el pare com la salmòdia d'un possés, tothom ja sap que «en Josep Vergés era una mica *ancien régime*, pagava poc a les mecanògrafes, motiu pel qual *l'Obra Completa* és plena de nyaps». Ah, el pare: «a tot això cal sumar-hi que en Bartomeu Bardagí, el corrector permanent va trepitjar ous. Com a tenor, recorda que era cantant, es veu que ho feia molt bé, però quan corregia li sortien galls. És que, com pot ser? Una tarda a l'Ateneu en Bardagí em va preguntar què volia dir *rostei*, el nom de les caves d'uns parents seus a Begur. I jo li vaig dir que a casa nostra el *rostoll* és el *rostei*, igual que el *fonoll* és el *fonei*. Ara compta, com havia de corregir en Pla un home que no sabés això!». Si és veritat, costa no estar-hi d'acord.

Xafardereries, dèiem. El pare va imitar en Pla en miniatura. A la manera que l'escriptor i Eugeni Xammar van empescar-se una entrevista amb Adolf

Hitler, retallant-ne fragments de discursos (*La Veu de Catalunya*, 24 de novembre, 1923). El pare, compteu si n'estava, va publicar una entrevista inventada amb en Pla, a partir d'encenalls de tertúlia, on deia que Baltassar Porcel era el millor escriptor del moment, i després «mai no m'ho va desmentir, perquè deia coses que no gosava escriure. L'Endemà en Porcel s'inflava com un gratapaller i escrivia a en Pla, per agrair-li-ho». El pare també em diu que en Pla admirava Dalí, però recalava que «davant meu no se li acut de posar en solfa totes aquestes collonades que fa». I em comenta que no era misogin, sinó arcaic i energumènic; que no era feixista, «valga'm Déu!», sinó que «qui camina entre el fang, per força s'esquitxa». I me'l defineix amb adjectius: «era amorat, gasiu, llunàtic, tímid, sentimental, xerraire, intel·ligentíssim i poruc». Pel que escolto i per com l'he llegit, doncs, entenc que era un punt indecent, sobretot quan el personatge del pagès irreductible ja l'havia parasitat. Una indecència que es va multiplicar quan la seva immortal resistència a l'alcohol ja presentava símptomes d'esberlament. Era avar, o més aviat un obsés dels diners, cosa que ja es veu llegint *Cartes a Pere* (1996). Era un llunàtic, i càndid i amable quan en la intimitat li queia la boina, i per això en públic semblava tan incongruent i tan sovint sortia amb estirabots. Era un sentimental, *malgré lui*, perquè no hi ha cap amic que no el recordi vessant una llàgrima. I era poruc, en el fons l'únic que es podia ser a l'època, si de retruc s'era un cosmopolita. És dir: menys la condició d'intel·ligentíssim, era com tots els empordanesos de soca-rel que conec. O era com ens han dit que som, des de Barcelona, s'entén.

Cap de turc de les esquerres, tòtem dels liberals conservadors, arquetip de la pagesia benestant, imatge invocada des dels fogons, les aigües i les pinedes de l'Empordà i de més enllà fins a l'infinit, sobre en Pla ja se sap tot. El pare hi pot afegir repeticions, petites variacions de la partitura principal. «Per Nadal el deixaven sol. Per Nadal tothom tenia família, menys en Pla, i tots els *amics* s'oblidaven d'ell. I un any vaig anar al mas per Nadal, a boca de vespre. En Pla em va dir que obrís l'armari i que en tragués el xampany. Em va dir que me'l begués jo sol, que era vinagre, però em collonava. Era una ampolla cara i boníssim. La vaig baixar sencera, perquè ell seguia amb el whisky. Era generós, quan s'emocionava».

El pare en té per donar i per vendre, d'aquestes mogudes. Afegeix que a en Pla el devorava la ironia, una mica com a Carner, «que es posava vermell quan havia de demanar un ou ferrat en un restaurant, perquè pel seu cap de ben segur que hi passava un ventet d'ironia, d'electricitat». Diu que en Pla «era tan irònic, que ni la passada de ribot d'en Bardagí va poder rebaixar-ne la quilla». I també em diu que dissimulava, que era un gran distant. Cert: hi ha passatges d'en Pla que em recorden la imparcialitat, el *regard éloigné* de Michel Leiris a *Brisées* (1966), un altre ironitzador, un dissimulador que, constata que constatarà la banalitat, destrueix la humanitat des de dins. Al pare, entre errades que ha trobat («a l'*Obra Completa* hi ha animalades, com quan en Pla coneix Machado a Cotlliure, un fet impossible»), i cireres («durant un temps, a l'Estartit corrien emprenyats, perquè en Pla no els esmentava enlloc»), potser algun dia li enviaran un becari des de la capital, per recollir-ho tot, que es fa tard i vol ploure.

Tanmateix, i si de cas, el que no s'ha dit tant —jo no dono més de si, però arribo a aquesta magna conclusió—, és que en Pla va actuar de coagulant social. Va fabricar amics, enemics i futures patents d'orgull familiar. Hi caic quan enraono amb la gent del rodal, quan em moc pels dominis de la seva possessió. Un camarada escriptor, en Miquel Martín, de Begur com jo, em deia que en Pla esmenta el seu rebesavi a *Aigua de mar*, en Pere Pagell, i m'ho deia sense altivesa, però satisfet. I no m'estranya, perquè els vells pescadors i els vells tapers eren com una mena de muses planianes. Com aquest amic meu, a la fi, no trobaríem cap baixempordanès, diguem-ne amb pedigrí, que no tingui un familiar ressenyat, amb elogis o ridiculitzacions, a l'*Obra Completa* de l'ara i aquí no en direm «l'homenot de Llofriú», que ja canta. L'obra on també hi surten barcelonins, i gent de pràcticament tots els encontorns.

Entre admiradors iridescents i detractors errabunds, a més de citats —i de lectors, que n'hi ha hagut un cabàs—, tindriem en llista més de la meitat del país. És la nòmina de posseïts. De propina, molts inoculen la possessió planiana als descendents. N'hi ha tants, d'emmirallats i d'enfadats, que en tenim per anys i panys d'un exorcisme col·lectiu permanent, un *work in progress* general progressiu, sempre en relació amb, de cares a, de genolls o

arrodillats davant, i fins i tot d'esquenes a. Aquesta és la coagulació perfecta. I no és casualitat que també en tinguem la prova en paraules d'en Pla, paraules que alguns recollien de terra com si fossin sagraments. Un dia, el pare i un amic d'infància —el pintor Josep Puig i Clausell— feien un cafè a la plaça Nova de Palafrugell, i van veure en Pla, molt vell, que els passava a tocar, a poc a poc. Faltava poc perquè traspassés. I en Puig, amant de les bertranades, se li va acostar, per saludar-lo. Li va pinçar les galtes i li va sacsejar la cara, dient-li «Pitu, no ens morirem mai!». Es veu que en Pla va agrair la moxaina, va convertir els ulls en traus de guardiola i va riure amb benignitat, tot afegint «això rai, que jo ja ho tinc tot sembrat».

Tot sembrat. I en tinc una darrera prova, ben inconcussa, de la seva pol·linització deliberada. Tinc un tros de mas llogat a les Gavarres, al veïnat de les Rabioses de Cruïlles, i la mestressa és una Bardagí. No fa pas gaire, ella va lligar caps, i em va dir, sorneguera, però em va dir: «el teu pare és aquell corrector que critica la feina d'en Bartomeu, oi? Ho sé, perquè a casa els vaig dir de qui eres fill i m'ho han explicat. Doncs que sàpigues que som de clans enfrontats!». No trigarà gaire, n'estic segur que m'apujarà el lloguer, deixo escrit.

No ens en podem desempallegar. Com va dir en Joan Coromines, anys seixanta i cito de memòria, «Pla és com el quitrà, voldríeu deixar un llibre seu i no podeu. Quin és el secret? No se sap». Perquè, me n'adono, jo em presento cada dos per tres, sobretot entre les amistats literàries barcelonines, apuntant que «el pare fou». I no sé si és una imaginació, però la gent, quan m'acosto, comença a canviar de voreira. A més d'un li dec haver dit cada vegada que el trobo, abans del «bon dia» canònic. Però jo, en fi, per si de cas ja n'he parlat amb la meua filla, que té cinc anys. Ja li he dit que jo sóc el fill del corrector d'en Pla, i que ella n'és la néta. La faluga em mira amb aquella cara de no entendre-hi res, però que vagi escalfant, vet-ho aquí, per sortir a escena. I que creixi, que li passaré el *Llibre de lectura* (1967), un compendi de textos d'en Pla que va fer el pare per a l'editorial Destino, una llaminadura per iniciar els més joves en la secta de partida. I tot plegat ho faré sense parlar-li de la tramuntana, perquè sigui més èpic, o irrisori, o perquè la tasti en pròpia carn quan fem vacances a l'Empordà.